



# Suzanne Brøggers tale ved Danske Kvinders Nationalråds 75-årsjubilæum

**Taler**

Suzanne Brøgger  
Forfatter

**Dato**

6. juni 1974

**Sted**

Københavns Rådhus

## At ville eller ikke ville

Mine damer og herrer af alle køn, kære jordboere.

Jeg kunne tale til Dem om, hvor ulige lønnen er for kvinder og mænd, eller om at de færreste kvinder har deres eget værelse, og at pigebørnene flere steder formenes adgang til den dyre elektriske pære, idet man frygter, hvad alt det læseri dog skal føre til.

Jeg kunne tale til Dem om, hvorfor der er så få kvindelige direktører eller om afvaskning af kopper og tallerkener som kvindernes lod, uretfærdighederne er legio.

Man kunne også komme ind på, hvorfor det evig og altid er kvinderne, der skal føde børnene, og hvorfor mændene ingen livmoder har – og hvorfor det primært er kvinderne, der vil protestere imod et hvilket som helst andet arrangement.

Og man kunne undre sig over, hvorfor der i Frankrig er udnævnt en minister for kvindelige anliggender, når der ingen minister er for de mandlige. Manglen på "mandesag" må jo betyde, at det at være kvinde er en sag for sig, et særligt anliggende i et rødt charteque, hvorimod det at være mand er mere selvfølgelig og lige ud ad landevejen.

Der er så mange uretfærdigheder, man kunne remse op. Og det er det, vi har gjort i over 75 år. Vi har analyseret dem på kryds og tværs, sådan at man måtte formode, at alle nu måtte være enige om, at de ER der. Så i stedet for at gentage det, vi har sagt i alle de år, og som vi alle er enige om, ville jeg hellere nå derhen,

hvor vi måtte være uenige: ved at finde ud af, hvorfor den juridiske, formelle lighed mellem kønnene aldrig er blevet reel, hvorfor vi aldrig for alvor har taget den frihed, der eksisterer, eller hvorfor vi kun gør det et par gange om året i en halvhjertet protest, som om der stadig er tvivl om sagens berettigelse.

Det drejer sig om at ville – eller ikke ville frigøre sig fra de gamle mønstre og kønskoder, vi er programmeret med, men som bliver mere og mere ubrugelige og kvælende. Og det drejer sig om at ville – eller ikke ville betale prisen for den frigørelse. Tit må man nemlig spørge sig selv om, hvor mange kvinder egentlig tager deres køns ubrugte muligheder alvorligt, hvad mener de med kvindesag? Vælger de fleste ikke at sidde i den minifamilie, som er den stærkeste garanti for de undertrykkelsesmekanismer, som de vil have afskaffet på kvindemøderne om onsdagen, og som de går hjem og viderefører i opdragelsen af deres sønner og døtre om torsdagen?

Derfor vil jeg tale til Dem om frygten. Frygten for forandring. Den frygt, vi alle nærer for at tage ved lære af, at de gamle kønskoder og adfærdsmønstre ikke længere duer. Frygten for at opfinde nye livsformer i erkendelsen af, at det gamle familieliv har mistet sin indre nødvendighed. Det er frygten, der er forklaringen på, at den formelle lighed ikke bliver reel. I sidste instans er det frygten for at tage konsekvensen af at være menneske og dermed adskille os politisk fra bakterier og insekter og tage vores libido og lyster alvorligt.

Problemet er ikke, at mænd undertrykker kvinder, eller at "Systemet" undertrykker mennesker, men at vi alle undertrykker os selv, vores inderste drømme og længsler. Vi undertrykker os selv af frygt for, hvad der ville ske, hvis vi var ærlige. Kvinderne undertrykker sig selv af den ældgamle frygt for at komme til at stå alene og være uden en mand, hvilket ofte kan være en af de umiddelbare konsekvenser af en frigørelsesproces. Vi undertrykker os selv af angst for at være anderledes og udenfor, selv om det skal siges, at aldrig har så mange været så ens og udenfor – UDEN at kunne nå hinanden. Isolationen er ikke længere de gales privilegium, den er et kollektivt fænomen. Men da vi ikke kan komme længere ud og føle os mere udenfor, end vi gør, kan vi lige så godt tage mod til os og blive os selv.

Men det gør vi ikke på grund af frygten. Alle vores institutioner bygger på frygt, dvs. at udelukke andre. Vores venskaber, ægteskaber, klubber og foreninger ... nationer ... bygger på udelukkelsesmetoden, at adskille sig fra de andre (være lidt

bedre værd end de andre) og holde dem udenfor. Det er bl.a. frygten, drivkraften i vores systematiske udelukkelsesmetoder, der gør, at kærligheden ikke er opfundet endnu. For det, vi i dag forstår ved "kærlighed", er ikke så meget "union" forening, som "eksklusion", udelukkelse af de andre. Det, der kendetegner vores kærlighedsforhold, er, at de er EKSKLUSIVE. Og det er naturligvis også på grund af frygt, at den formelle lighed mellem kønnene ikke er blevet reel, for kvinderne TØR simpelthen ikke beslutte sig til, om de vil – eller ikke vil tage deres frihed og ret – og dermed give afkald på en del ubehageligheder. Men hvordan i alverden kan man forvente, at mændene skal tage kvindesagen alvorligt, hvis ikke engang kvinderne tror på den?

Alle kvinder vil gerne være frie og fremragende. Men instinktivt ved de, at prisen er høj. De ved godt, hvad det er for en mur af 2000 år gamle traditioner, de i så fald støder panden imod, og de ved udmærket, at så kan de ikke sidde og hygge sig i deres mænds typehuse og spise flødeskumskager. Og derfor er det også kun de mest exceptionelle, forrykte, ulykkelige og tossede kvinder, som TØR vise vejen frem. For de er pint og plaget nok i forvejen. De er seje nok til at bære over med den hån, de møder fra deres medsøstre, som på grund af deres meget lave selvvurdering altid er MERE forargede end mændene, når en kvinde kulegraver kønskoderne.

I århundreder har vi råbt på "selvbestemmelsesret", retten til at tænke frit og føle frit. Men HAR vi da ikke den ret? Ingen kvinde i Danmark bliver gift mod sin vilje, når hun er 12 år gammel med en, hun ikke kan døje. Men alle går i moden alder frivilligt ind i familiesandwichen, som de eftertrykkeligt klapper ned over begge ører, så de hverken kan høre eller se – "for at få trykthed", som det hedder. Og bagefter går de til møder om det og siger, det var uretfærdigt, at de aldrig får tid til sig selv eller at møde nogle mennesker eller gøre det, de har lyst til. De siger, det er uretfærdigt, at børnenes udvikling skal ske på bekostning af morens.

Det er af FRYGT, at kvinderne sætter den klemme på sig og mister alle sanserne, "går i stå", som det hedder. For vi er alle bange for at opfinde nogle livsmønstre, der ville passe os bedre. Vi er bange for at snakke med fremmede på gaden. Bange for at smile til fremmede i bussen og se dem i øjnene, bange for at gå hjem med fremmede. Vi er bange for dem, vi lever sammen med. Bange for, at de skal undertrykke os og stjæle vores frihed og identitet. Og vi er bange for, at de skal holde op med at undertrykke os, "bange for at miste dem, vi holder af". For vi har indrettet os så snildt, at enhver intimitet og nærhed med andre uden for

tosomheden er UDELUKKET. Og mister vi den partner, vi har for vane at have, mister vi ALT, for SÅ fattigt og begrænset har vi valgt at leve.

Bange har vi altid været. Men det startede på en mere rimelig facon. Det startede trods alt med, at vi var bange for naturen og de andre dyr, og med god grund, for livet for jordboerne VAR farligt. Nu er vi ikke længere bange for de andre dyr, nu er vi kun bange for os selv. Vi har sat os selv i den uhyrlige situation, hvor de naturkatastrofer, der ikke længere forekommer naturligt, dem udtænker vi selv ad videnskabelig vej. Den syndflod, Gud ikke længere gider gentage, den ordner vi selv. Sådan har vi vendt frygten og aggressionerne mod os selv, vor egen art.

Krige affødes af uerkendt frygt forklædt som mod. Krige er det modsatte af kærlighed. Alle siger, de er tilhængere af kærlighed frem for krig, men det er løgn. For de siger ét og gør noget andet. For alle låser sig fast i de mere eksklusive relationer, der viderefører hele det angstbetonede verdensbillede, de vil slippe fri af, og går så indimellem til møder eller skrifte for at få samvittigheden i orden. Men sagen er, at vi ikke VED, om vi vil ha' krig eller kærlighed, og så længe vi ikke kan bestemme os for at prioritere det erotiske, får vi krig.

Vi viderefører dagligt det gamle chauvinistiske verdensbillede i vores venskaber og ægteskaber: "os contra de andre", "os contra naturen". Hidtil har vi levet som sejrherre over naturen. Men det er klart, at vi ikke kan overleve på bekostning af de andre, eller på bekostning af kloden. Det er både os selv og de andre, det er både os og naturen. Det er det relative "både og", som er nerven i erotisk tankegang i modsætning til den gamle egoistiske kærligheds absolutter: kun DIG! Hvilket i virkeligheden betød: kun MAJSÆL.

Hvis vi vidste, hvad erotik var, ville vi ikke udelukke de svage og de anderledes, men blive stimuleret af deres anderledeshed. Hvis vi vidste, hvad erotik var, havde vi aldrig forurennet vores planet. Men sandheden er, at det erotiske skræmmer jordboerne mere end døden, vi accepterer hellere at leve på en forgiftet klode, for døden ved vi, hvad er, det erotiske varsler vores uerkendte muligheder, og vi er altid bange for det ukendte.

Kvinden er – så vidt biologerne vil vide – det eneste hunkønsvæsen blandt pattedyrene, som kender orgasmen. Det er jo en stor evolutionær forbedring. Men de færreste tør bestemme sig for, om de vil tage denne kilde til glæde

alvorligt. De fleste beslutter af frygt at leve uden glæde, fordi et glædesløst liv anses for mere moralsk. Men – som en gammel russer sagde: ”Man bør aldrig lade ens moralske indstilling hindre en i at gøre det rigtige!”

Foreløbig må vi nøjes med at sige, at døden i dette samfund prioriteres højere end det erotiske. Og VANEN er den mest udbredte form for død. Måske går vi med til at leve så kedeligt for at overgangen til døden ikke skal blive for voldsom. Men hvis vi bliver underkuede af systemet, er det fordi vi er lammede af sløvhed. Pseudo-demokratiet vokser ud af vores accept af livet som vane og kedsomhed, af vores accept af ”normalitetsbegrebet” hvad man skal tænke og mene. Pseudo-demokratiet snylter på vores angst og fordømmelse af det ”asociale”. Vi er kuede af frygten for at gøre noget usædvanligt, i stedet for at åbne os og leve i håbet om altid at kunne finde noget værdifuldt og stimulerende i anderledesheden hos hinanden. Det er frygten, der dæber al erotik og fantasi og dermed accelererer dødsmaskinen. Vi er hverken undertrykt af staten eller af manden. Men ved ikke at elske, ved at undlade at udnytte de ressourcer, vi er blevet udstyret med fra fødslen, deltager hver enkelt af os aktivt i hinandens død.

Krigene i Mellemøsten, i Indokina ... meget kan siges om de krige. Men de er først og fremmest uerotiske, for de bygger alle på samme hævdvundne princip som vores venskaber og ægteskaber: at holde de andre udenfor, holde dem tilbage, holde dem nede. Denne udelukkelsesmetode, der består i at ville definere sig selv som anderledes er konformismens allersikreste kendetegn, ligesom moden. Alle køber moderigtigt tøj for at fremhæve sig selv fra mængden - hvorved de netop forsvinder i den.

Frygt er byggestenen i hele vores samfundsorden; den enes brød, den andens død. Magt, prestige og succes er uløseligt forbundet med misbrug af de svage og udelukkelse af taberne. Den frygt, jeg taler om, blev for nylig udkrystalliseret i den mest UEROTISKE affaire, jeg personligt har oplevet: Watergate. Her igen var det angsten for, hvad de andre sagde, hemmelighedskræmmeriet, mystifikation, forvrængninger og løgn. Det er samme opskrift de borgerlige ægteskaber går efter, som vi f.eks. ser det i Chabrols film *Den utro Hustru*. Først indretter man sig omhyggeligt sådan, at al fortrolighed mellem ægtefællerne bliver tabu og alle væsentlige følelsesmæssige anliggender forties, ”for visse lyster taler man ikke højt om”. Når man så keder sig rigtigt bravt, ansætter man en spion for at finde ud af, hvad den anden foretager sig, for at få det lidt morsommere.

Jeg vil i dagens anledning opfordre til REJSNING for, at vi kan indvinde vor potens og erotiske fakulteter. For hvor vi lader os beherske af frygten, der er vi alle proletarer. Og derfor vil jeg sige: "Proletarer i alle lande, se ind i jer selv, og udryd frygten der."

Og til mændene kunne man udspecificere opfordringen: "Se ind i jer selv, find kvinden i jer selv, og frygt ikke hvad I ser." For frygten er den dødsdom, man giver sig selv, og jeg kan godt love, at har man først dødsdømt sig selv, så skorter det ikke på bødler. Om ikke andet er vi vore egne bødler. For vores angst for at "udlevere os" i kampen for frihed er en langt større undertrykkelsesfaktor end jordens samlede politistyrke. Det er også derfor, der tales med nostalgi om besættelsestiden, for det var så nemt, valget var givet, ligesom ungdommen i dag overfører deres eget oprør på kampene i Chile og Indokina. For det er tusind gange nemmere at bekæmpe en ydre fjende, end det er at bekæmpe den politibetjent, der sidder og vogter på friheden inde i os selv.

Alt er politik, javel, det er et gammelt slogan. Men forgævesheden og manglerne ved politisk arbejde kan ikke overvindes ad politisk vej. Det, som alle oprørsgrupper og oppositioner altid glemmer hen ad vejen, er MÅLET: at folk skulle have det bedre. At hele eksistensberettigelsen ved en oppositionspolitik var, at folk skulle lide mindre og være mere lykkelige – og ikke at fremme en bestemt politisk ideologi på bekostning af folks længsler. For politiske ideologier kan kun de blodfattigste leve af, og folk er fulde af blod.

Kvinderne er gået ind i deres tilblivelseshistorie, mens manden gennemlever en meget vanskelig overgangsperiode. Og når jeg henvender mig til kvinderne ved denne særlige lejlighed, og når jeg taler til jer om frygt, så er det fordi jeg tror, kvinderne er mere modige end mænd – hvis de føler, de har grund til at være det. Kvinderne er mere modige, fordi de har færre topstillinger og medaljer at miste. De har fremtiden på deres side, fordi vi – som McLuhan siger – vil få en helt anden form for arbejdsmarked med færre jobs i traditionel forstand og flere fleksible roller at spille. Kvinderne har muligheden for at komme med fantasifulde udspil, de har friheden til at dumme sig og prøve sig frem, mens politikerne og cheferne og overbetjentene er lænket på hænder og fødder, ræveangst for, at nogen skal sætte en plet på dem. Derfor skal vi altså ikke regne med, at der kommer noget udspil fra magthaverne. Enhver kan lige så godt begynde. Her og nu.

For det er jo sådan, at mange tusind kvinder og mænd meget gerne ville leve et interessantere liv. Have mere indflydelse på deres arbejde og der, hvor de bor, elske mere og blive mere elsket og opleve noget spændende. Og når de er blevet gamle og skal til at dø, siger de altid: "Vi fortryder kun det, vi ikke fik gjort." Og for at retfærdiggøre sig selv og dulme sorgen siger de: "Vi ville gerne, men kunne ikke, for vi var undertrykte, vi måtte ikke, vi var ikke frie."

Men vist var de frie! Og de vidste det hele tiden. Men de VILLE nok ikke være lykkelige. Der var ingen, der forhindrede dem: DET, DE VILLE MED DERES LIV, VAR IKKE AT STØDE AN, ikke at udsætte sig selv for kritik, at ingen måtte tænke ilde om dem, hænge dem ud eller gøre nar. Det, de VILLE, var at være populære. Det, de ville med deres liv, var ikke at løbe nogen risiko. Og at gøre oprør, sige nej, sætte upassende farver sammen, at opfinde kærligheden og tage deres længsler alvorligt, DET var for stor en risiko.

Men jeg forsikrer jer, at det folk, der siger sine drømme højt og som elsker sine lyster, KAN ikke kues. Det er kun det tavse flertal, der tugtes. Så derfor UD med sproget! Tal så højt, at vi kan høre det! Det er yderst interessant for planetens fremtid, hvad det er, I drømmer.

Og der ER ikke noget at frygte. Man kan allerhøjest blive brændt på bålet, det er en lille risiko blandt de mange, man må løbe.

**Kilde**

Brøgger, Suzanne (1975): Kærlighedens veje & vildveje. Gyldendal. 20-27.

**Kildetype**

Dokumentation i bogværk

**Tags**

Jubilæumstale, Kvindebevægelsen

**URI**

<https://www.dansketaler.dk/tale/suzanne-broggers-tale-ved-danske-kvindes-nationalrads-75-arsjubilaeum>